

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№9

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 852 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-sentyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Postdan xaridgacha: influenser va ilg'or veb-ilova (PWA – progressive web app)ning chakana sotuvga real ta'siri	14
Abdulaziz Madjidov	
Ta'lim xizmatlari bozori samaradorligini oshirishda ta'lim klasterlarining roli	22
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Korxona raqobatbardoshligini oshirishda marketingning tovar strategiyasidan foydalanish holati.....	29
Xidirov Sherzod Olimovich	
O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni institutsionallashtirish: NFIS, Finlit.uz va ta'lim islohotlari	34
Irgashev Anvar Farxodovich	
Moslashuvchan menejment tizimlarini yashil iqtisodiyotga integratsiyalash tasnifi	39
Umarov Bexzod Batirovich	
Qishloq xo'jaligida innovatsion marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	43
Sheraliyev Axror Sodiqovich	
O'zbekiston Respublikasida moliyaviy bank xizmatlarini rivojlantirishning tendensiyalari, undan samarali foydalanish imkoniyatlari va konseptual jihatlarini	48
Roziqov Behzod Bahrom o'g'li	
Metallurgiya korxonalarida raqamli texnologiyalarni joriy etish chet el tajribasi	54
Abdullayeva Matluba Nematovna	
Исследование связи между восприятием изменения климата и внедрением устойчивых методов ведения сельского хозяйства в Узбекистане	59
Светлана Ражабова, Бахром Миркасимов	
Surxondaryo viloyati qishloq xo'jalik tarmog'ini barqaror rivojlantirishni iqtisodiy-ekologik modellari	68
Abdug'aniyev Otabek Allajonovich, Xo'jamqulov Bekzod Turdaliyevich	
Milliy iqtisodiyotda real sektor salmog'i va uning o'zgarish tendensiyalari	75
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Isroilova Muhabbat Rustamjon qizi	
Qo'shilgan qiymatni soliqqa tortish uslubiyoti: xususiyatlari, vazifalari va muammolari	89
Xaitov Shuxrat Sharipboyevich	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi.....	94
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna	
Transport tizimining rivojlanishi milliy iqtisodiy o'sishining asosi sifatida	98
Narziyev Umidjon Baxrillayevich	
Loyiha risklarini aniqlashda zamonaviy usullar va ularning samaradorligi.....	105
Marufhanov Davron Xasanovich	
Современные методы управления на железнодорожном транспорте в процессе трансформации системы.....	109
Кушакова Мамура Наримановна	
Финансовые механизмы и модели менеджмента в развитии устойчивой экономики транспортных компаний	115
Шарапова Гулчехра Рустамовна	
Kasbiy ta'limda o'quvchilarning raqamli kompetensiyasini shakllantirish va baholashning innovatsion yondashuvlari	120
Maxkamova Zuhra Tursunpulotovna	
Audit ishi sifati darajasini oshirish yo'nalishlari.....	124
Qushmatov Otaxon Qurbonaliyevich	

Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning nazariy va amaliy asoslari.....	131
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich	
Ko'chmas mulk qiymatini baholash va uning ekonometrik tahlili	135
Jaloliddinova Mohira Alisher qizi	
Современные тенденции и вызовы бюджетно-макроэкономической политики в Узбекистане	142
Хазраткулова Лола Нармуминовна	
Intellectual mulkda iqtisodiy mohiyat, mazmun hamda huquqiy jihat uyg'unligi	148
N.D.Maxmudova	
Axborot texnologiyalari asosida ta'limda loyiha boshqaruvida sun'iy intellekt va mashinali o'qitish imkoniyatlari	152
Xodjiyeva Durdona Abdurasolovna	
Концепция "Зеленого учета" и его значение для экономического развития.....	157
Умарова Зулайхо Турсуновна	
Iqtisodiyotning asosiy tarmoq va sohalariga kiritilgan investitsiyalarning joriy holati tahlili	166
Ismailova Kutlibeka Ulug'bek qizi	
O'zbekistonda yoshlar tashkiloti faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos jihatlari va rivojlanish bosqichlari	172
Usmonov Adxamjon A'zamjonovich	
O'zbekiston Respublikasi maxsus iqtisodiy zonalarini investitsion holatini hududlar kesimida tahlili.....	178
Anvarxonov Abdulatifxon Jamshidxon o'g'li	
Kichik biznes va o'rta biznesni rivojlantirish orqali aholi farovonligini ta'minlash.....	184
Ahmedov Oybek Turgunpulatovich, Nurqulov Nurbek Sirojiddin o'g'li	
Fiskal siyosat instrumentlari orqali yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va legallashtirish metodologiyasi.....	189
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi	
Fond bozorida savdo strategiyasi va uni amalga oshirishga yo'nalishlari.....	192
Soliev Istam Ixtiyorovich	
Sanoat korxonalarini innovatsion rivojlantirishning asosiy tamoyillari	197
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat boshqaruvi tizimining isloh qilinishi: Tajriba va istiqbollar.....	202
Mashrabaliyev Ibroximbek Mashrabaliyevich	
Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirish amaliyoti.....	209
Qosimova Lola Sultanovna	
Sanoat mahsulotlari eksportida logistika zanjirining uzluksizligini ta'minlash: nazariy asoslar va amaliy yondashuvlar.....	217
Kurbonova Ma'mura Abdukarim qizi	
Soliq ma'murchiligiga zamonaviy texnologiyalarini joriy etish orqali qo'shilgan qiymat soliq ma'murchiligi bazasini kengaytirish yo'llari	222
Raxmonqulov Umidjon Rustam o'g'li	
Инновационные подходы к созданию проблемно-ориентированной системы прогнозирования, оптимизации и управления отраслями региональной экономики (жилищное строительство)	231
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
Tovar-moddiy resurslar harakati samaradorligini oshirishda UZEX faoliyatining joriy holatini baholash.....	238
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Mamatkulov Farrux Gulomjon o'gli	
Sog'liqni saqlash tizimida tadbirkorlik faoliyatining turlari	244
Solikhova Dildora Alisher qizi	

“O‘ztemiryo‘lyo‘lovchi” ajning asisii faoliyatini samaradorligini oshirishda autsorsing xizmatini joriy etish strategik asoslari	250
Kaxarova Nilufar Yerkinjonovna	
Mintaqani kompleks rivojlantirishning metodologik asoslari va ustuvor yo‘nalishlari.....	256
Jumayeva Zulfiya Qayumovna	
Sog‘liqni saqlash tashkilotarida xarajatlar samaradorligini ta‘minlash masalalari	260
Raximova Maftuna Axmadjon qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida sof foydani taqsimlash bilan bog‘liq bo‘lgan soliq solish masalalari	264
Suyunov Otabek Shuxrat o‘g‘li	
O‘zbekiston qonunchiligida raqamli transformatsiya jarayonida elektron to‘lov kartalarini soxtalashtirishni jinoyatlashtirish	276
Maxsadaliyeva Maftuna Toxir qizi	
Mamlakatimizda intellektual xizmatlar bozorini rivojlantirish masalalari.....	281
Miyassarov Davron Abdurashid o‘g‘li	
Validation of the dutch eating behaviour questionnaire (DEBQ) in a sample of uzbek women.....	285
Khursana Usmanova, Dr Muhammad Bilal, Dilafuz Qo‘chqorova	
Iqtisodiy xavfsizlik tizimlarini o‘ziga xos jihatlari	295
Nabiyev Bexzod Shavkatovich, Bayboboeva Firuza Nabijonovna	
Davlat qarz siyosatini optimallashtirishda islomiy moliya instrumentlarining qo‘llanish imkoniyatlarini kengaytirish yo‘nalishlari	299
Tilabov Nasrulla Tashmurotovich	
Роль институциональных структур фондового рынка в обеспечении финансовой стабильности.....	305
Камилова Севара Анваровна	
The Impact of Digitalization on the Management System in the Entrepreneurial Environment of Uzbekistan.....	309
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
China’s Investment Strategy in Uzbekistan: Sectoral Trends and Strategic Implications (2013–2024).....	313
Maftuna Nuriddinova	
Qo‘shilgan qiymat solig‘i tushunchasi va uning iqtisodiy mohiyati	319
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
Raqamli boshqaruvning afzalliklari va uni rivojlantirish istiqbollari	324
Xolbayeva Marg‘uba Qazoqboyevna	
Korporativ boshqaruvning nazariy asoslari: O‘zbekistonda qo‘llanish imkoniyatlari.....	328
Jumayeva Guzall Sherxon qizi	
Audit organizations in Uzbekistan	332
Razzaqov Jasur Xamraboevich, Yaqubov Matrasul Mavlonberdiyevich, Sabirova Nodira Komil qizi	
Xorijiy investitsiyalarning turlari va xususiyatlari	337
Gofurov Doston Boxromovich	
Mahalliy budjet mablag‘larining samaradorligini oshirishda auditning o‘rni.....	341
Primova Shaxnoza Komiljonovna	
Модели управления государственными финансами в зарубежных странах.....	345
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
O‘zbekistonning sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishi: yashil o‘sish indikatorlari tahlili	352
Hakimov Anvarjon Abdulloyevich	
Innovation management in the education system: practical challenges, international experience, and effective strategies based on the example of Uzbekistan.....	356
Imomov Inomiddin Abdulxamidovich, Egamberdiyev Farhod Botirovich	
Трансформация энергетического комплекса Узбекистана: текущее состояние и перспективы развития	363
Хмель Е.В., Мирджалилова Д.Ш., Дерюгина Е.А., Лозовская Н.А.	

Improving the efficiency of personnel management and optimizing labor costs in Sam Glass LLC.....	368
Musayeva Shoira Azimovna, Agzamov Avazkhon Talgatovich	
Interactive design and museum management: enhancing guided tours through IOT and virtual solutions.....	374
Ibrokhimova Aziza Abbasovna	
Hududlar investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	379
Imomova Kamola Novfal qizi	
"Innovatsion usulda baliq yetishtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari (Sirdaryo tumani misolida)"	385
Bo'ltakov Sardor Oqbo'ta o'g'li	
Bank filial tarmoqlari samaradorligini baholashning xorijiy tajribasi va undan O'zbekiston banklari amaliyotida foydalanish imkoniyatlari	392
Xoshimov Og'abek Nizomjon o'g'li	
Zamonaviy iqtisodiyotda davlat xaridlarinin elektron savdolarining o'rni	398
Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Реализация концепции развития рынка зеленой экономики в сфере экономической безопасности Республики Узбекистан.....	401
Юнусова Римма Рахманбердиевна	
Tijorat banklaridan "foyda" solig'ini undirishning bugungi holati.....	408
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
O'zbekiston oziq-ovqat sanoatini iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari	415
Abasova Gulirano Rahmatullo qizi	
Xorijiy tajribalar asosida ekologik tadbirkorlikning innovatsion va investitsion yo'nalishlarini tashkil etish	419
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
Sanoat korxonalari jozibadorligini oshirishda marketing strategiyasini amalga oshirish xususiyatlari	424
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Turizm sohasida investitsion faoliyat: nazariy asoslar va amaliy yo'nalishlar.....	428
Ergashev Durdonaxon Aziz qizi	
Qashqadaryo viloyatida barqaror turizmning rivojlanish tendensiyalari va mavjud muammolar tahlili.....	432
Suyunova Dilnoza Mexridin qizi	
Iqtisodiy rivojlanish jarayonida investitsion resurslarning mutanosib taqsimlanishi: samaradorlik va ustuvor yo'nalishlar.....	436
Otaboyev Feruzbek Oybek o'g'li	
Xususi banklar faoliyatini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning moliya bozoriga ta'siri	441
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Mehnat resurslari tushunchasi, tarkibi va uning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati.....	447
Kobilova Zebo Bobokulovna	
Xorijiy davlatlar tajribasida moliyaviy siyosatning makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi roli.....	453
Jabborova Dilafruz	
The impact of exchange rate policy on the financial-monetary system and economic growth.....	459
Raxmanova Laylo Baxodirovna	
Современные вызовы и модельные подходы к обеспечению конкурентоспособности банковской системы Узбекистана.....	464
Юлдашева С.Ш.	
Iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishda soliq mexanizmidan samarali foydalanish yo'llari	470
Ishimova Mohinur Absalomovna	
Innovative pathways for advancing sustainable tourism in Uzbekistan.....	477
Feruz Karimov	

Tijorat banklarida biznes subyektlari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari.....	482
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
O'zbekistonda sanoat zonalarining rivojlanish bosqichlari va huquqiy-me'yoriy asoslari	488
Vafoyev Akmal Ikromovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanishda Germaniya tajribasi	493
Pardayeva Maftuna Ulug'bek qizi	
Korxonalar moliyaviy faoliyati bo'yicha auditorlik risklarini xalqaro standartlar asosida baholash	497
Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Abduxalil-zoda Ra'no Muzaffar qizi	
Ishlab chiqarish xarajatlarining tarkibi va ularni pasaytirish usullari	501
Sodiqov Mirahror Abbos o'g'li	
O'zbekiston Respublikasi hududlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda mahalliy budjetlarning ahamiyati.....	509
Sharopov Dilshodjon Raxmatullayevich	
The role of small business enterprises in enhancing the well-being of the population in Uzbekistan	513
Djalilova Shaxlo Ismoiljon kizi	
O'zbekistonda IPOlarni tashkil etish jarayonlari tahlili	518
Alikulov Azamat Tuygunovich	
Kichik sanoat zonalarini faoliyatining iqtisodiy-statistik tahlili (Surxondaryo viloyati misolida).....	522
Ozoda Batirovna Sakiyeva	
Hududlarning innovatsion turistik salohiyatini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish	528
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
Integrating circular economy principles in marketing and operations of grape export companies for green transition.....	534
Usmonova Diyora Mahmud kizi	
Foreign experiences of improving the quality of services in the field of tourism.....	541
Raxmonov Siyovush Turob ugli	
Z avlodining iste'dodli vakillari uchun raqobat: davlat boshqaruvi sektorining maqsadga yo'naltirilgan raqamli avlodni jalb etish strategiyalari.....	546
Nosirova Shaxzoda Bohodir qizi	
O'zbekiston Respublikasida uglerod solig'ini joriy etish orqali soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish va yashil iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish imkoniyatlari: ekologik, iqtisodiy va institutsional yondashuv	560
Jo'rayev Ahmad Saitnazar o'g'li	
Tijorat banklari reytingiga ta'sir qiluvchi asosiy moliyaviy ko'rsatkichlar tahlili.....	566
Karabayev Nodir Abduhamidovich	
Budjet tashkilotlarida tuziladigan moliyaviy hisobotlarning ahamiyati.....	578
Norqulova Qutlug'nigor Oloviddinovna	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	582
Хусейнов Рахим Али оглы	
Zamonaviy HR texnologiyalarining korxonalar samaradorligiga ta'siri: "O'zbekiston temir yo'llari" AJ tajribasi.....	589
Xursanova Gulshan Ravshan qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida innovatsion menejment strategiyalarining samaradorligini oshirish yo'llari	593
Pulatova Dildora Abdushukurovna	
Oliy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni qo'llashning bugungi kunda o'rni va ahamiyati.....	600
Xolmirzayeva Gulruxsor Maxammetovna	
Интеграция информационно-коммуникационных технологий в зеленую экономику: цифровые технологии для устойчивого развития.....	604
Бозорова Ирина Жуманазаровна	

Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahallilashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	608
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Цифровизация зеленой экономики: синергия технологий для устойчивого будущего	616
Мухамадиева Кибриё Баходировна, Умарова Надира Рахмановна, Шарипова Зулфия Шокиржоновна, Эшпулатова Хусния Мирғолиб кизи	
O'zbekistonda to'qimachilik mahsulotlari bozori va rivojlanishi	621
Alimxodjayeva Nargiza Elshodovna	
Samarqand viloyatida tikuv-to'qimachilik sanoatining rivojlanish holati va ishlab chiqarish hajmining prognozi.....	629
Ikramova Taxmina Latifovna	
Повышение эффективности управления рисками в проектах государственно-частного партнерства в сфере услуг	639
Айтбаева Гульзада Куанышбаевна	
Surxondaryo viloyati iqtisodiy o'sish darajalarini ekonometrik modellashtrish	645
Pardayeva Ma'rifat Muzaffarovna	
Зарубежный опыт развития экономики ресурсно-сырьевых регионов: модели диверсификации и возможности адаптации.....	654
Севара Кахрамоновна Хакбердиева	
Xizmat ko'rsatish sohasida raqobatbardoshlikni oshirishning ahamiyati	658
Abduvoxidova Mohinur Akmalovna	
O'zbekiston sug'urta bozorida esg va yashil moliya instrumentlaridan foydalanish holati va imkoniyatlari.....	662
Zoyirov Laziz Subxonovich	
Xorazm viloyatida transport xizmatlari ko'rsatishning amaldagi holati tahlili va uni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	668
Sharipova Bibijon Baxtiyorovna	
Ulgurji savdo qoidalari va chakana savdodan farqli tomonlari	678
Batirova Raxima Abdujabbarovna, Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
Xalqaro integratsiya jarayonlarida raqamli iqtisodiyotning o'rni.....	684
Zaripov Xurshid Zakir o'g'li	
Mahalliy budjetlar daromadlari va xarajatlarining hozirgi holati	690
Himmatov Abdisamat Xalilovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida aholining moliyaviy madaniyatini rivojlantirish muammolari va istiqbollari.....	696
Abdurazakova Nargiza Rixsibayevna	
Цели устойчивого развития и роль цифровых платформ в сфере трудовой миграции	702
Газиёва Сулхия Саидмашрафовна	
Onlayn savdo maydonchalarida mijoz sodiqligini shakllantirishda marketing strategiyalarining o'rni	706
Baxromov Xudoyor Xabibullo o'g'li	
Методологические основы оценки эффективности «зеленых» технологий в строительном секторе.....	710
Тожиева Дилфуза Бабамуратовна	
Korxonalarda moliyaviy instrumentlar auditi masalalarini rivojlantirish.....	715
Mahmudov Saidjamol Kadirjanovich	
O'zbekiston Respublikasi soliq ma'murchiligini takomillashtirish jarayonlari	722
Mahmudova Sevara Rahmat qizi, Almardonov Muxammadali Ibragimovich	
Improving the efficiency of modern housing fund management system	726
D.A. Berdiyeva, Aminova Naima Umar qizi	
Kichik va o'rta biznes subyektlari eksport salohiyatini rivojlantirish mexanizmini takomillashtirish	731
Abduqahhorov Azizbek Abdullo o'g'li	

From Science to Business: How Universities Stimulate Innovation.....	735
A. Bobozhonov, A.M. Shatre, V. Kirilova Vladimirova, R.Kh. Karlibaeva	
Tashkilotlarda risklarni boshqarish strategiyalarining samaradorligini baholash: nazariy va amaliy yondashuvlar	740
Husanova Dilnura Mamrajab qizi	
Turli mulkchilik shakllaridagi xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining ekologik auditing nazariy jihatlarini	744
Abdullayev Xurshidjon Nazrullo o'g'li	
Sanoat korxonalarida innovatsion boshqaruv samaradorligini oshirish omillari.....	749
Ne'matullayev Abdurasulxon Ximaydulla o'g'li	
Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida innovatsion korxonalar boshqaruvi tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi amal qilish xususiyatlari	755
Naimov Azamat Xikmatovich	
Mamlakatimizda chet el investitsiyasi ishtirokidagi korxonalalar faoliyatini rivojlantirish.....	758
Qurbonov Javlonbek Jurabekovich, Shuxratov Azizbek A'zamjon o'g'li	
Qurilgan organik mevalar eksportini rivojlantirishda yashil marketing strategiyalaridan foydalanish.....	764
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
O'zbekiston Respublikasida xizmatlar sohasining asosiy ko'rsatkichlari.....	769
Ernazarov Gulam Bekbayevich	
Kichik biznes subyektlarida innovatsion faoliyatni baholash va rivojlantirish mexanizmlari.....	774
Mavrolov Ravshan Nematjonovich	
Barqaror rivojlanish va korxonalarda barqarorlikni ta'minlash zaruriyati.....	780
Yakubova Dilfuza	
Yashil iqtisodiyot sharoitlarida barqaror rivojlanish, yashil texnologiyalar va ekologik menejmentning o'rni	785
Dilmurodov Abbas Anvar o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasi faoliyatini davlat tomonidan muvofiqlashtirish va boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish	788
Tuxtamishev Shodimurod Qurbonboyevich	
Tijorat banklarida chakana bank xizmatlarini rivojlantirish.....	795
Axmedov G'ofurjon G'ulomjonovich	
Turizm sohasini ekonometrik modellashda qo'llaniladigan ekonometrik usullar va amaliy imkoniyatlar	801
Shukurov Ikrom Abdurashitovich	
Sanoat tarmoqlarida investitsiyalar strukturasining iqtisodiy samaradorligi va innovatsiyalarni rag'batlantirish.....	807
Xikmatillayeva Dildora Shavkat qizi	
Mintaqa ziyorat turizmi samaradorligini oshirishda ekonometrik modellardan foydalanish.....	812
O'rinova Durdona Botir qizi	
Kichik biznes rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni pest (siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy-demografik, texnologik omillar) tahlili.....	816
Israilov Rustam Ibragimovich	
Qazib olish sanoati korxonalarini moliyaviy sog'lomlashtirishda muammolar va salbiy omillar: tahlil va zamonaviy yondashuvlar	825
Abduraxmanov Davron Burxanjonovich	
O'zbekistonning milliy merosi boyliklaridan turizmga foydalanish yo'llari	830
Samarov Xonqul Qahhorovich	
Iqtisodiy rivojlanish jarayonida investision resurslarning mutanosib taqsimlanishi: samaradorlik va ustuvor yo'nalishlar	835
Otaboyev Feruzbek Oybek o'g'li	
Iqtisodiyotning ekologik transformatsiyasi sharoitida ijtimoiy o'sishni indikativ baholash metodologiyasi.....	841
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li	

Bojxona xizmati fiskal faoliyatini takomillashtirish istiqbollari.....	847
Pardayev To'liqin Nasirovich, Farxodov Farrux Furqatovich, Nomozov Abduvoxid bdurazzoq o'g'li	

BOJXONA XIZMATI FISKAL FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Pardayev To'liqin Nasirovich

Bojxona qo'mitasi bojxona instituti
Professori, iqtisod fanlari doktori
Email: tulkinpardayev65@mail.ru

Farxodov Farrux Furqatovich

Bojxona qo'mitasi bojxona instituti
Email: farrux.farxodov@gmail.com

Nomozov Abduvohid Abdurazzoq o'g'li

Bojxona qo'mitasi bojxona instituti mustaqil tadqiqotchisi
Email: nomozovabduvohid@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada fiskal barqarorlikni ta'minlashda bojxona to'lovlarining o'рни va mohiyati yoritilgan. O'zbekiston Respublikasi tashqi savdosini tartibga solishda qo'llaniladigan bojxona to'lovlari tahlil qilingan. Mamlakat fiskal barqarorligini ta'minlashda bojxona to'lovlaridan foydalanish samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: fiskal barqarorlik, bojxona to'lovlari, tashqi savdo, qo'shilgan qiymat solig'i, aksiz solig'i, bojxona to'lovlari stavkalari, davlat budjeti, tashqi iqtisodiy faoliyat, sun'iy intellekt.

Abstract: The role and essence of customs payments in ensuring fiscal stability is revealed in the article. Customs fees used in the regulation of foreign trade of the Republic of Uzbekistan are analyzed. Scientifically based proposals and recommendations aimed at increasing the efficiency of the use of customs fees in ensuring the fiscal stability of the country have been given.

Key words: fiscal stability, customs duties, foreign trade, value-added tax and excise tax, customs duty rates, state budget, foreign economic activity, artificial intelligence.

Аннотация: В статье раскрыты роль и сущность таможенных платежей в обеспечении фискальной стабильности государства. Проанализированы таможенных платежей, используемые при регулировании внешней торговли Республики Узбекистан. Даны научно обоснованные предложения и рекомендации, направленные на повышение эффективности использования таможенных платежей в обеспечении фискальной стабильности страны.

Ключевые слова: таможенные платежи, внешняя торговля, налог на добавленную стоимость и акциз, ставки таможенных платежей, государственный бюджет, внешнеэкономическая деятельность, искусственный интеллект.

KIRISH

Jahon miqyosida iqtisodiy integratsiya jarayonlari kengayib, xalqaro savdo ko'lamlari o'sishi bilan birga bojxona tizimining ahamiyati yanada ortib bormoqda. U nafaqat davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlikni tartibga solishda, balki milliy iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda ham strategik omil sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, bojxona organlarining fiskal funksiyalari — bojxona to'lovlari, soliqlar va yig'ímlarni undirish orqali davlat budjeti daromadlarini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, bojxona to'lovlari mamlakat iqtisodiy barqarorligini mustahkamlash, tashqi savdo operatsiyalarini samarali nazorat qilish va noqonuniy iqtisodiy faoliyatlarga qarshi kurashishda muhim vosita hisoblanadi.

Hozirgi global iqtisodiy jarayonlarda bojxona organlarining fiskal faoliyati, jumladan, bojxona to'lovlarini undirish mexanizmlarini takomillashtirish va ularni davlat budjetiga samarali yo'naltirish masalalari bo'yicha keng qamrovli ilmiy izlanishlar amalga oshirilmoqda. Bojxona to'lovlarining yig'ilishi, ularning davlat budjetiga o'tkazilishi va tahlil samaradorligi ko'plab mamlakatlarda iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning asosiy

yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, bojxona to'lovlarining davlat budjeti daromadlaridagi ulushi mamlakat iqtisodiy barqarorligini hamda fiskal siyosatning samaradorligini ifodalovchi mezon hisoblanadi. Shu bois bojxona xizmatining fiskal faoliyatini takomillashtirish dolzarb masala bo'lib, uning samarali tashkil etilishi milliy iqtisodiy xavfsizlikni kuchaytirishda muhim omil sifatida xizmat qiladi.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar natijadorligini oshirish, davlat va jamiyat taraqqiyotini yangi bosqichga ko'tarish, iqtisodiyotni zamonaviy talablar asosida modernizatsiya qilish, davlatning iqtisodiyotdagi ulushini qisqartirish hamda tarkibiy islohotlarni jadallashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar izchil davom ettirilmoqda. Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrda "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-son'li Farmonida mamlakatning 2030-yilgacha rivojlanish yo'nalishlari, ustuvor maqsadlari va ularning bajarilishini baholash mezonlari aniq belgilab berilgan. Unda 46-maqsad — "Fiskal barqarorlikni ta'minlash va davlat majburiyatlarini samarali boshqarish" yo'nalishida quyidagilar belgilangan: 2030-yilda samaradorlik ko'rsatkichi sifatida konsolidatsiyalashgan budjet taqchilligini 2024-yilda yalpi ichki mahsulotga nisbatan 4 foizdan va kelgusi yillarda 3 foizdan past bo'lgan miqdorda bo'lishini ta'minlash [1]. Ushbu taraqqiyot strategiyasida qo'yilgan vazifalardan kelib chiqib, bojxona to'lovlarini undirish mexanizmlarini tadqiq etish va ularning yig'iluvchanligini oshirish bo'yicha xulosa hamda takliflar ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

O'zbekiston Respublikasida bojxona xizmatining fiskal faoliyatini takomillashtirish iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Bojxona organlarining fiskal vazifalarni samarali amalga oshirishi mamlakat iqtisodiy taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Xususan, Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish jarayonida bojxona-tarif siyosatini isloh qilish, bojxona to'lovlarini undirish mexanizmlarini xalqaro mezonlar asosida muvofiqlashtirish, tashqi iqtisodiy munosabatlarni tartibga solishda tarif stavkalarini optimallashtirish, bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish, fiskal faoliyat samaradorligini oshirish va ma'muriy jarayonlarni yengillashtirish dolzarb masalalar qatoriga kiradi. Shu bilan birga, bojxona organlarining fiskal funksiyalarini amalga oshirish jarayonida Jahon savdo tashkiloti, Jahon bojxona tashkiloti va boshqa nufuzli xalqaro tuzilmalarning standartlari hamda tavsiyalarini milliy qonunchilikka implementatsiya qilish bo'yicha mamlakatimizda tizimli islohotlar olib borilmoqda. Bojxona to'lovlarini to'g'ri hisoblash va o'z vaqtida undirish, bu jarayonlarda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, bojxona xizmatining fiskal faoliyatiga ta'sir etuvchi omillarni chuqur tahlil qilish, ularning uslubi jihatlarini asoslash hamda amaliy natijalarini baholash masalalari ilmiy tadqiqotlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda bojxona xizmatining fiskal faoliyatini takomillashtirish hamda uni xalqaro prinsiplar, normalar va ilg'or xorijiy tajribalar asosida optimallashtirib borish global iqtisodiy integratsiya jarayonlarining yanada chuqurlashishiga zamin yaratadi. Shu bois bojxona organlari fiskal funksiyalarini samarali tashkil etish masalasi xalqaro ilmiy izlanishlarda ham dolzarb yo'nalish sifatida keng yoritilgan. Turli mamlakat olimlari bojxona xizmatining fiskal faoliyati yuzasidan tadqiqotlar olib borib, ushbu sohada ilmiy-nazariy yondashuvlar va amaliy tavsiyalarni ilgari surgan. Jumladan:

A. Drozdek bojxona ma'muriyatlarining fiskal va nazorat funksiyalarini tahlil qilib, "Bojxona organlari soliq va boj yig'imi orqali davlat budjetining barqaror manbasini ta'minlaydi va ular mamlakat iqtisodiy xavfsizligini muhofaza qiladi" deb fikr bildirgan [2].

K. Vogel, "Bojxona to'lovlari fiskal funksiyaning asosiy ko'rinishi bo'lib, davlatning iqtisodiy mustaqilligi va budjetni to'ldirish uchun muhim vositadir. Bojxona organlari faqatgina daromad to'plovchi emas, balki makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi strategik tuzilmadir" deb o'z fikrlarini bayon etgan [3].

B. Kormich, "Bojxona organlarining fiskal funksiyasi – nafaqat daromad yig'ish, balki tashqi savdo oqimlarini nazorat qilish va milliy bozorni tashqi iqtisodiy ta'sirlardan himoya qilishdir" deb o'z tadqiqot ishida ko'rsatib o'tgan [4].

I. Kezichev, "Bojxona organlarining fiskal funksiyasi – bojxona to'lovlari orqali davlat budjeti daromad qismini shakllantirishda bojxona organlarining asosiy vazifalaridan biri sifatida" deb ta'riflaydi [5].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ilmiy tadqiqotni amalga oshirishda Bojxona xizmati fiskal faoliyati mavzusidagi ilmiy va amaliy adabiyotlar, shu jumladan O'zbekistondagi va xorijiy mualliflarning ishlari o'rganildi. O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunlari va normativ-huquqiy hujjatlari tahlil qilindi. Bojxona qo'mitasining so'nggi 7 yillik bojxona to'lovlari bo'yicha statistik ma'lumotlari tahlilidan foydalanildi.

1 <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>

TAHLIL VA NATIJALAR

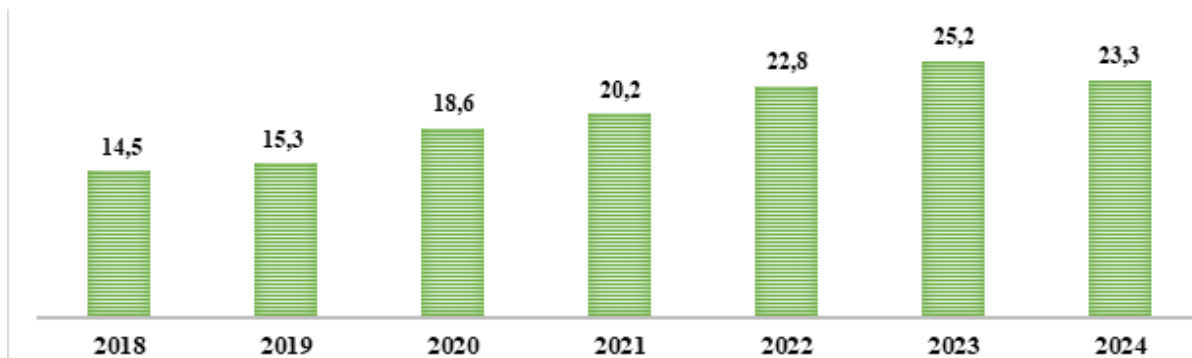
Mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash jarayonida bojxona xizmatining fiskal vazifalari muhim strategik ahamiyatga ega. Bojxona organlari fiskal faoliyatni amalga oshirish orqali milliy iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga va davlat budjetining daromad bazasini kengaytirishga xizmat qiladi. Iqtisodchi olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda bojxona xizmatining fiskal faoliyati davlat moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim o'rin tutishi ta'kidlangan.

Ushbu nuqtayi nazardan kelib chiqib, bojxona organlarining fiskal funksiyasini mazmun-mohiyatini yanada aniqlashtirish zarurati tug'iladi. Bizningcha, bojxona organlarining fiskal funksiyasi — bojxona chegarasi orqali tovarlarni olib o'tishda bojxona organlari tomonidan undiriladigan, qonunchilikda belgilangan bojxona boji, soliqlar va bojxona yig'imlarini undirish bilan bog'liq vazifalari yig'indisidir, deb ta'rif berish maqsadga muvofiq.

Bojxona organlari fiskal faoliyatni olib borish orqali bojxona chegaralari orqali harakatlanadigan tovarlarga belgilangan majburiy to'lovlarni — bojxona boji, aksiz solig'i, qo'shilgan qiymat solig'i hamda turli yig'imlarni aniq hisoblash, ularni o'z vaqtida undirish va davlat budjetiga yo'naltirish kabi vazifalarni bajaradi.

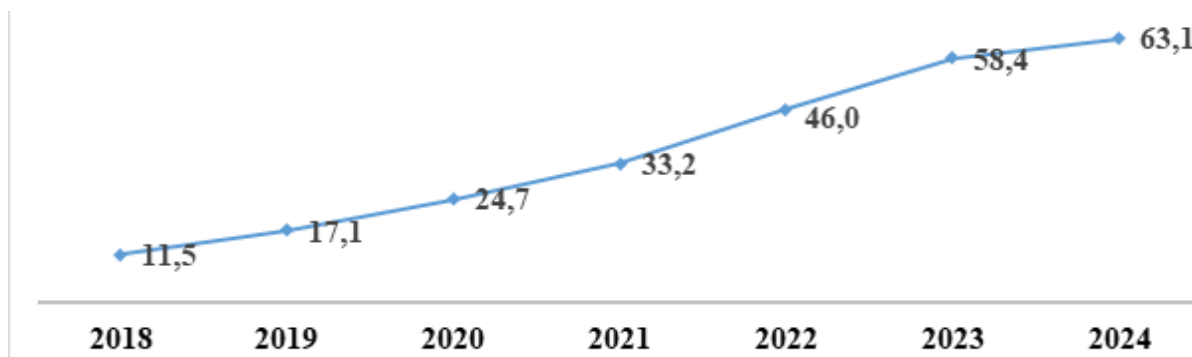
Yangi O'zbekiston sharoitida barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash, tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish va global iqtisodiy integratsiya jarayonlarida mamlakatning munosib o'rnini belgilashda bojxona to'lovlari muhim moliyaviy mexanizm sifatida xizmat qiladi. Mazkur jarayonlar, o'z navbatida, davlatning makroiqtisodiy barqarorligini ta'minlash va milliy iqtisodiyotning uzluksiz rivojlanishi uchun mustahkam zamin yaratadi.

So'nggi yillarda davlat budjeti daromadlari tarkibida bojxona to'lovlarining ulushi izchil oshib borayotgani kuzatilmoqda. Agar 2018-yilda mazkur ko'rsatkich 14,5 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda u 23,3 foizga yetgani bojxona xizmatining fiskal funksiyasi davlat moliyaviy barqarorligida tobora muhim ahamiyat kasb etayotganidan dalolat beradi (1-rasm).

1-rasm. Bojxona to'lovlarining davlat budjeti daromadlari qismidagi ulushi (foizda)²

So'nggi yetti yillik statistik ma'lumotlar tahliliga ko'ra, davlat budjeti daromadlari tarkibida bojxona to'lovlari ulushi 2018–2024-yillar davomida 8,8 foizga o'sgan. Bu holat davlat budjetiga yo'naltirilayotgan bojxona to'lovlari hajmi izchil ortib borayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari uchun yaratilgan qulay shart-sharoitlar va soddalashtirilgan ma'muriy tartib-taomillar natijasida ushbu davr mobaynida undirilgan bojxona to'lovlari miqdori 5,5 martaga ko'paygan (2-rasm).

2-rasm. O'zbekiston Respublikasi bojxona organlari tomonidan 2018-2024-yillarda Davlat budjetiga o'tkazilgan bojxona to'lovlari o'sish dinamikasi (trln. so'mda)³

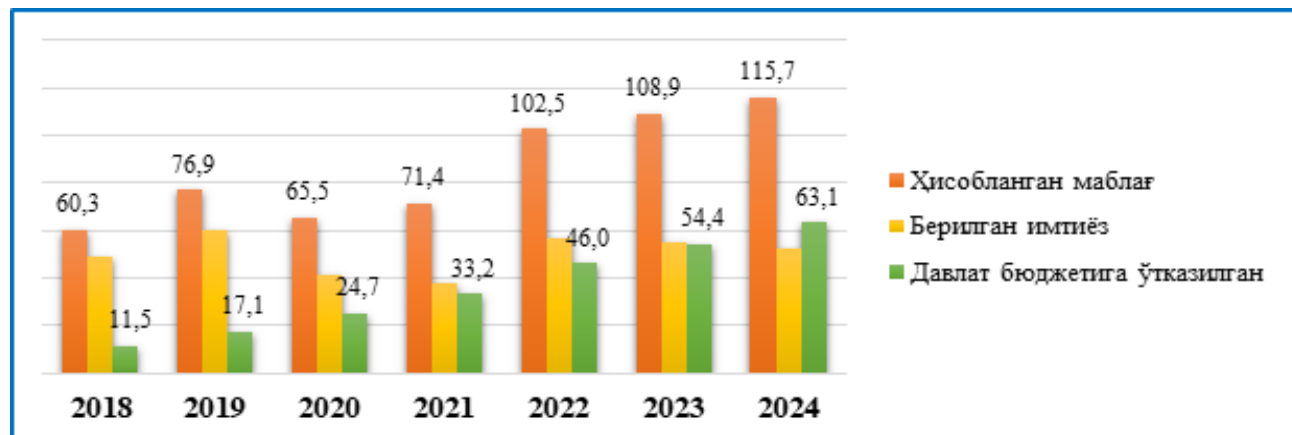
² Manba: Bojxona qo'mitasi ma'lumotlari asosida mualliflar tomonidan tayyorlangan.

³ Manba: Bojxona qo'mitasi ma'lumotlari asosida tayyorlangan.

2024-yil yakuni bo'yicha bojxona organlari tomonidan jami 115,7 trln. so'm (100%) miqdorida bojxona to'lovlari hisoblangan. Ushbu mablag'ning 63,1 trln. so'mi yoki 54,5 foizi davlat budjetiga o'tkazilgan bo'lsa, qolgan 52,6 trln. so'm (45,5%) bojxona to'lovlaridan berilgan imtiyozlarga to'g'ri kelgan.

Mamlakatimizda raqobatbardosh ishlab chiqarishni rag'batlantirish, eksport salohiyatini kengaytirish hamda ichki bozorni sifatli iste'mol tovarlari bilan ta'minlash maqsadida bojxona to'lovlaridan imtiyozlar beriladi. 2018-yilda bojxona to'lovlaridan berilgan imtiyozlar (80,9%) davlat budjetiga o'tkazilgan bojxona to'lovlari (19,1%) hajmidan ancha ko'p qismini tashkil qilganini va 2024-yilga kelib esa hisoblangan bojxona to'lovlari tarkibida davlat budjetiga o'tkazilgan bojxona to'lovlari hajmi sezilarli oshganini quyidagi rasmda ko'rish mumkin (3-rasm).

3-rasm. 2018-2024-yillarda hisoblangan, berilgan imtiyoz va davlat budjetiga o'tkazilgan bojxona to'lovlari tahlili⁴

Bojxona to'lovlaridan berilgan imtiyozlarni tahlil qiladigan bo'lsak, bojxona imtiyozlari bojxona organlarining fiskal siyosatga bog'liq ravishda o'zgarib boryapti. Bojxona to'lovlaridan berilgan imtiyozlarning qisqarishi bojxona to'lovlarining oshishiga olib kelmoqda.

Bojxona to'lovlarini o'sishiga asosiy omillar sifatida import tovarlarining hajmini ko'payishi, imtiyozlarning qisqarishi, tovarlarning bojxona qiymatini aniqlashning takomillashishi, bojxona to'lovlari stavkalarining o'zgarishi, valyuta kursining o'zgarishi, bojxona sohasida avtomatlashtirilgan axborot tizimidan samarali foydalanish, tovarlarning kelib chiqish davlatini aniqlash, tovarning TIF TN kodi kabi omillar ta'sir etgan.

Bojxona tartib-taomillari so'nggi yillarda jahon standartlari asosida takomillashtirilib, soddalashtirib borilishi tovarlar chiqarib yuborilgandan keyingi bojxona nazorati zaruriyatini yanada oshirmoqda. Shu maqsadda Bojxona qo'mitasi tuzilmasiga tegishli o'zgartirishlar kiritilib, bojxona auditi faoliyati doimiy ravishda takomillashtirib borilmoqda. Bojxona qo'mitasi hamda hududiy boshqarmalarda mazkur yo'nalish bo'yicha ishchi guruhlar tuzilib, rasmiylashtiruvdan keyingi nazorat ishlari kuchaytirildi. Natijada 2024-yilda davlat budjetiga qo'shimcha undirilgan bojxona to'lovlari 2022-yilga nisbatan qariyb 3 barobarga ortdi (1-jadval).

1 jadval. 2024-yilda Bojxona organlari tomonidan aniqlanib, qo'shimcha hisoblangan bojxona to'lovlarini kelib chiqishining tahlili to'g'risida ma'lumot

T/r	Yo'nalishlar	Kelib chiqish sabablarining soni, dona	Undirilgan bojxona to'lovlari miqdori, foizda
1	Bojxona to'lovlaridan beriladiga imtiyozlar	14	31,1
2	Bojxona qiymatini aniqlash	31	25,9
3	Tovarning TIF TN kodi	8	15,4
4	Tovarning kelib chiqish davlatini aniqlash	15	3,4
5	Boshqalar	13	25,2
Jami		81	100,0

Manba: Bojxona qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan.

1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yil davomida Bojxona organlari tomonidan aniqlanib, qo'shimcha hisoblangan bojxona to'lovlari asosan bir necha yo'nalishlar bilan bog'liq holda shakllangan. Jami 81 ta holat qayd etilgan bo'lib, ularning katta qismi bojxona to'lovlaridan berilgan imtiyozlarga to'g'ri keladi. Xususan, mazkur yo'nalish bo'yicha 14 ta holat aniqlangan va u umumiy hajmning 31,1 foizini tashkil etadi.

⁴ Manba: Bojxona qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan.

Shuningdek, bojxona qiymatini aniqlash jarayonidagi kamchiliklar 31 ta holatni tashkil etib, 25,9 foiz ulushga ega. Tovarining tashqi iqtisodiy faoliyat tovar nomenklaturasi (TIF TN) kodiga oid masalalar bo'yicha 8 ta holat aniqlangan bo'lib, ularning ulushi 15,4 foizni tashkil etgan. Tovarining kelib chiqish davlatini aniqlash bilan bog'liq 15 ta holat qayd etilgan va bu umumiy hajmning 3,4 foiziga teng. Shuningdek, boshqa turdagi holatlar 13 ta bo'lib, ularning umumiy ulushi 25,2 foizni tashkil etgan.

Umuman olganda, tahlil natijalariga ko'ra, bojxona to'lovlarini to'liq va to'g'ri undirish jarayonida imtiyozlardan foydalanish va bojxona qiymatini aniqlash masalalari eng katta ulushni tashkil etgani ko'rinib turibdi. Bu esa bojxona organlari tomonidan ushbu yo'nalishlarda nazoratni kuchaytirish va huquqiy asoslarni yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa sifatida ta'kidlash mumkinki, bojxona xizmatining fiskal faoliyatini ilg'or xorijiy tajribalar hamda xalqaro prinsip va normalarni hisobga olgan holda optimallashtirish va uning undirish mexanizmlarini takomillashtirib borish milliy iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, mazkur jarayon iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlashga hamda mamlakatning xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonlariga yanada yaqinlashishiga xizmat qiladi.

Yuqorida keltirilgan xulosalar va rivojlangan davlatlarning ilg'or tajribalaridan kelib chiqib, iqtisodiy integratsiya jarayonlari chuqurlashib borayotgan sharoitda bojxona organlari fiskal faoliyati tizimini istiqbolda yanada takomillashtirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

O'zbekiston Respublikasiga import qilingan tovarlar tarkibida Xitoydan import qilingan tovarlar 31,3 foizni va Koreya Respublikasidan import qilingan tovarlar 4,5 foizni tashkil etgan (2025-yil 6 oyida). Ushbu davlatlar bilan ikki tomonlama muzokaralar o'tkazib, tashqi savdo bojxona statistikasi ma'lumotlarini almashish tizimini yo'lga qo'yish taklif etiladi. Bu esa tovarlar importi ko'rsatkichlari haqqoniyligini yanada oshiradi, bojxona qiymatini aniqlash va tovarlar miqdorini aniqlashni takomillashtirish imkoniyatini oshirib, bojxona to'lovlari tushumini oshishiga olib keladi;

Bojxona to'lovlaridan imtiyoz berish tartibini bosqichma-bosqich bekor qilish va barcha tashqi iqtisodiy faoliyat qatnashchilariga bir xil imkoniyatni taqdim etuvchi tarif kvotasini amaliyotga kiritish tavsiya etiladi;

Tashqi savdoni tartibga solishda alohida (maxsus, antidemping va kompensatsiya) hamda mavsumiy bojxona bojlarini qo'llash davlat budjeti daromadlarini ko'paytirishga olib keladi;

Bojxona to'lovlarini hisoblash, undirish va ulardan berilayotgan imtiyozlarni qo'llash bo'yicha sun'iy intellektidan foydalanishni yanada kengaytirish taklif etiladi. Bunda bojxona organlari fiskal faoliyati tizimiga sun'iy intellektni bosqichma-bosqich va uning yo'nalishlari bo'yicha joriy etishi tavsiya etiladi: birinchi navbatda tovarlar kodlarini sun'iy intellekt asosida tekshirish, ikkinchi navbatda tovarlarning bojxona qiymatini aniqlashda sun'iy intellektidan foydalanish, uchinchi navbatda tovarlarni kelib chiqish mamlakatini sun'iy intellekt asosida tekshirish, to'rtinchi navbatda bojxona to'lovlaridan imtiyoz berishda sun'iy intellektidan foydalanish. Bu bojxona rasmiylashtiruvini tezlashtirib, unga ketadigan sarf-xarajatni qisqartiradi va vaqt sarfini kamaytiradi.

Yuqoridagi tahlil va xulosalardan kelib chiqib aytish mumkinki, bojxona to'lovlarini hisoblash, ularni undirish hamda mavjud imtiyozlar tartibini takomillashtirish yo'nalishida bojxona xizmatining fiskal faoliyatiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlarga zarur o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilishi maqsadga muvofiqdir. Mazkur chora-tadbirlar bojxona to'lovlarining yig'iluvchanligini yanada oshirishga xizmat qilib, istiqbolda mamlakatning fiskal barqarorligini ta'minlashda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги "Ўзбекистон - 2030" стратегияси тўғрисидаги ПФ-158-сонли Фармони.
2. Drozdek, A. (2015). Fiscal and control function of customs administration with respect to the collection of customs and tax duties. Scientific Journal of Bielsko-Biala School of Finance and Law, 6(1), 32–58. <https://asej.eu/index.php/asej/article/view/511>
3. Vogel K. Introduction to the Law of Double Taxation for Customs Duties, Oxford University Press, 2012.
4. Kormych B. Development of the EU Customs Law: Between Integration and Sovereignty, 2020.
5. Kezychev, I. (2020). Analysis of the execution by the customs authorities of the fiscal function in 2016–2019. Theory and Practice of Modern Science. <https://sciup.org/140275288>
6. Paradaev, T. N., & Farkhodov, F. F. (2024). Божхона тўловларини ҳисоблаш, ундириш ва давлат бюджетига ўтказишнинг айрим масалалари. Economics and Innovative Technologies, 12(4), 115-123.
7. Фарходов, Ф. Ф. Иқтисодий интеграциянинг чуқурлашуви шaroитида божхона тўловларини қўллашни оптималлаштириш йўллари Тўлқин Насирович ПАРДАЕВ.
8. Пардаев Т. Ўзбекистонда давлат бюджети даромадларини шакллантиришда божхона тўловларини ундириш механизмини такомиллаштириш: Монография. – Тошкент: Божхона институти, 2024.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>